

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 22, брой 9
3 – 31 октомври

Борис Попиванов

Новият български парламент започна работа без реален диалог между партиите за приоритетите на едно редовно правителство.

Разделителната линия между „статукво“ и „промяна“ вече не структурира политическия процес.

Дебатът за членството в еврозоната и Шенген крие опасност от евроскептична вълна.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 22, брой 9
3 – 31 октомври

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	4
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	6
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	10

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Войната в Украйна. Темата остава доминираща за външнополитическите послания на институциите и партиите. Тя се разгръща в две измерения: отношение към самата война и отношение към страничните ефекти на войната.

По първия аспект основна разделителна линия е предоставянето на оръжие за Украйна. Едната гледна точка по традиция се застъпва от президента Румен Радев. Отрицателното отношение на държавния глава към евентуалните оръжейни доставки все повече се обогатява с нови аргументи. Според Радев оръжие за Украйна значи въвлечане на България във войната, но това има и по-широк контекст. Радев се противопоставя на ускорено членство на Украйна в НАТО със същия мотив, само че разширено до мащабите на НАТО: въвлечане на НАТО във война с Русия. Проблемът става повод за усилващи се критики към вътрешнополитическите опоненти на президента. Той вече открито говори за „войнолюбците“ в България, които не си дават сметка за последиците, но са готови да ги прехвърлят върху българския народ. Появява се и презастраховка. Военният министър Димитър Стоянов, близък до Радев, твърди, че няма какво въоръжение да се изпрати на Украйна дори да се вземе решение за това. Оттам следва и призивът дебатът за Украйна да послужи като стимул за въоръжаване на българската армия и особено на българските ВВС. Закупуването на нови изстребители и ангажирането на „заместващи“ изстребители влизат в дневния ред. Опонентите на Радев, от своя страна, наблягат на символния момент във въпроса за оръжието. Едно такова решение на Народното събрание, според тях, би ликвидирало съмненията в геополитическата лоялност на България към Запада. Символен характер, макар и в известна степен провинциализиран, носят дебатите на парламентарните партии срещу присъствието на руската посланичка в София Елеонора Митрофанова на официалното откриване на парламента, както и за покана към украинския президент Володимир Зеленски да говори пред българските депутати.

По втория аспект отново водеща роля играе президентът. Той успя да наложи темата за ефектите

от войната да се разглежда преди всичко през призмата на ефектите върху енергетиката. Насърчен вероятно от постиженията на служебния си кабинет в областта на диверсификацията на газовите доставки, както и от конкретния успех с газовия интерконектор България-Гърция, Радев проявява нарастваща международна активност в това поле. Срещите на президента с молдовската си колега Мая Санду в Кишинев и с помощник-държавния секретар на САЩ по енергийните въпроси Джефри Паят в София са ориентирани към продължаваща диверсификация. В европейски план Радев се стреми да представи решенията на енергийната криза като ключ към социалните и икономическите проблеми на ЕС през следващите месеци. Негови послания в тази посока прозвучаха на срещите на Европейския съвет в Прага и Брюксел. Радев полага усилия да движи в същия контекст и друга важна тема на своята външна политика, членството на България в Шенгенското пространство. След като Европейският парламент подкрепи българското членство и след като Парламентът на Нидерландия го отхвърли, Радев започна да обвързва проблема с императивите пред ЕС в условията на геополитическо напрежение с Русия: по-добра енергийна свързаност на Съюза, по-добра защита на външните му граници, по-малко икономически разходи, по-лесни трансфери. Презумпцията на българския президент е, че Шенген не е толкова терен за сблъсък на национални съображения, колкото инструмент за европейско единство.

Членството в еврозоната. Служебният кабинет пояснява курс към реализиране на българското членство в еврозоната в оптимално краткия срок до 1 януари 2024 г. Това се представя като по-нататъшна стъпка към пълноценната интеграция на България в Европа. Някои партии в страната като ГЕРБ възприеха тази цел в геополитически смисъл. Според тях приемане на еврото би значело ефективен евроатлантизъм. Вътрешнополитическата съпротива обаче именно в този момент се оказва неочаквано силна. Сред партиите първо „Възраждане“, а после Българската социалистическа партия (БСП), заедно с редица медии и много коментатори, заговориха

за рисковете от тежки финансови и икономически последици за България при влизане в еврозоната. Парламентарният дебат по темата повиши залога и внуши съзнание за конспирация. Българската народна банка и нейните експерти бяха набедени, че крият съществена информация за негативните ефекти от еврото. Появи се и подозрението, че

става дума за лобистки натиск върху България от външни сили. Предложеният от „Възраждане“ национален референдум показва, че членството в еврозоната ще бъде терен на сериозен политически сблъсък, предимно с националистически аргументи, и че това ще активира по нов начин дебата за ползите и вредите от членството в ЕС по принцип.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Правителството. Кабинетът „Донев“ влезе в нетрадиционната, но все по-често срещана ситуация на служебно правителство, което управлява в условията на действащ парламент и може да внася законопроекти. Първата голяма политическа интрига на деня е дали новото 48-о Народно събрание ще успее да излъчи редовно правителство, или ще се стигне до нови предсрочни избори в началото на пролетта. Втората голяма интрига, обаче, е свързана със законите, необходими по Плана за възстановяване и устойчивост. Подготвени от кабинета, те представляват тест за политическите партии. Ако откажат да ги разгледат, това би могло да се прецени като национално безотговорно, като провал на националните усилия да се получат финансови средства от ЕС. Ако партиите приемат тези закони в ускорен порядък, това би могло да се впише като актив на сметката на кабинета – а оттам на излъчилния го президент.

Тази игра с парламента добива още по-сложни измерения поради проблема за държавния бюджет. Очевидно е, че служебният кабинет не желае да се ангажира с нов бюджет. След три различни варианта, накрая Министерството на финансите просто предложи удължаване на срока на действие на досегашния бюджет. Вероятно определена роля за това решение играе убеждението, че на по-късен етап всеки бюджет ще се превърне в повод за политически обвинения в некомпетентност. Ако служебният кабинет предложи свой бюджет и парламентът го приеме, каквито и изменения да направи в него, после партиите ще могат да обвиняват този кабинет – и президента с него – за всички предстоящи социални и икономически затруднения. Удължаване на настоящия бюджет, който е бюджет на предишното мнозинство на партията „Продължаваме промяната“ (ПП), на свой ред може да се използва срещу тази партия с подобна аргументация.

Служебният кабинет явно разчита, че ще запази положителен обществен образ заради резултатите от своя основен приоритет, енергетиката. В началото на мандата това бе обявено като тема номер едно. Сега премиерът Гълъб Донев и министрите

му могат да се похвалят със спадащи цени на природния газ, овладяване на цените на електричеството и осигурени газови доставки.

Президентът. Държавният глава целенасочено бави процедурата по връчване на мандати за съставяне на правителство. Неговите мотиви изглеждат логични – да се остави повече време на партиите да се разберат за мнозинство, но и да приемат определени важни закони. Същевременно това е повече време и за напреженията и скандалите между партиите, получили печален израз в безпрецедентния тридневен избор на председател на Народното събрание.

Безспорно Румен Радев е в силна позиция спрямо парламента. Неубедителното начало на това Народно събрание позволява на президента постоянно да напомня на депутатите какви са очакванията към тях – конституционни и обществени. За разлика от предходната година, обаче, партиите не са в положение да бойкотират Радев. Те са принудени да се съобразяват с него, защото от решенията му зависи до голяма степен и техния публичен образ в преговорите за правителство. Нещо повече, ако първите два мандата не съумеят да доведат до редовен кабинет, ролята на Радев в третия мандат отново ще бъде водеща. Ето защо отсега се тиражират две хипотези: че Радев ще бъде архитект на ново правителство чрез мандат за партията „Български възход“ (БВ) на бившия премиер Стефан Янев; и че Радев ще провали съставянето на кабинет чрез мандат за БСП.

Реалният риск от поредни предсрочни избори окончателно официализира реториката за „президентска република“. Вече от разнообразни политически кръгове звучат предупреждения, че Радев се готви за дългосрочно управление и скрито насърчава кризата на парламентаризма. Обсъждат се твърденията, че в България има не една, а две „президентски“ партии: БВ в Народното събрание и „Има такъв народ“ извън него. Важно значение доби интервю на евродепутата Иво Христов, където президентската република бе посочена като

изход от политическата криза в страната. Близостта на Христов до Радев подхрани допълнително слуховете за големи политически амбиции на държавния глава.

Главният прокурор. Свръхактивността на главния прокурор продължава пореден месец. След две години на оправдания и отговори на обвинения Иван Гешев смело контраатакува в няколко направления. Първо, той представя себе си за основен и едва ли не единствен защитник на справедливостта в България, като по този начин експлоатира общественото усещане за дефицит на справедливост. Второ, Гешев полага усилия да изведе дебата за съдебна реформа от своите опоненти. В писмата си до новоизбраните 240 народни представители и в поисканите срещи с парламентарните групи глав-

ният прокурор засяга този въпрос, като го размишва в десетки по-едри и по-дребни законодателни предложения. Трето, Гешев пробва да възприеме определени геополитически и идеологически координати. Неговият заместник Борислав Сарафов в свое интервю изтъкна, че Гешев бил основният враг на Русия, а в свое интервю Гешев поясни, че истинските антикомунисти подкрепят неговия поход в защита на справедливостта. Всичко това принципно е поведение на политическа партия, не на държавна институция, но заключението за бъдещ политически проект на Гешев вероятно би било прибързано. Той по-скоро се стреми да участва в политическия дебат от такава позиция и да упражнява въздействие в нейно име, без да бъде „пришиван“ към едни или други политически лагери както досега.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Първото място на изборите натовари ГЕРБ с най-голямата отговорност за съдбата на 48-ото Народно събрание и съставянето на редовен кабинет. ГЕРБ бяха най-критичната опозиция на предишното мнозинство и по време на предходния парламент, и в предизборната кампания. В дните след вота от 2 октомври другите партии заеха изчаквателна позиция. Създаде се впечатлението, че те предпочитат ГЕРБ да държат политическата инициатива, а останалите да ги критикуват и посочват грешките им.

Най-общо казано, ГЕРБ преследват три основни цели в следизборната ситуация. Първата е излизане от политическата изолация, в която бяха попаднали през последната година и половина като емблема на „статуквото“, „застоя“ и „корупцията“. С други думи, ГЕРБ трябва да преодолеят образа на „токсична партия“, с която никой не иска да взаимодейства, както ги бяха обозначили опонентите им от ПП. Втората цел е постигане на „евроатлантическа легитимация“ на партията, така че да не бъдат атакувани като недостатъчно „западни“ или дори скрито „проруски“. Това предполага разбирателство с поне част от силите в българското общество и политика, възприемани като „евроатлантически“. И третата цел, макар и публично неафиширана, е признание за водещата роля на лидера Бойко Борисов в политическия процес оттук нататък. Въпросът тук е да се превъзмогнат внушенията, че ГЕРБ има бъдеще само ако пенсионира лидера си и започне отначало. Не личи съставянето на кабинет в този парламент да е първостепенна цел на ГЕРБ. По-скоро то е възможна стъпка след постигането на трите основни цели.

Напредък в излизането от изолацията безспорно има. ГЕРБ не успяха да наложат своя първоначален кандидат за председател на Народното събрание, Росен Желязков, но събраха мнозинство зад втория си кандидат, Вежди Рашидов. Рашидов бе подкрепен и от Движението за права и свободи (ДПС), БСП и БВ. Те по-късно се оправдаваха, че са направили компромис, за да се избегне конституционна криза, и че са застанали принципно зад най-въз-

растния депутат, който по случайност е от ГЕРБ. Остава обаче фактът, че депутат от ГЕРБ оглави парламента. По-нататък, първите седмици на новия парламент очертаха четири теми, предизвикали разногласие между партиите. Това са въпросите за приемане на нов бюджет или удължаване на стария; за предоставяне на оръжие за Украйна или за придържане към досегашната „хуманитарна“ позиция; за приемане на еврото като национална валута след една година или за отлагане; за въвеждане на хартиена бюлетина в изборите или за запазване на изцяло машинното гласуване. Малцина обърнаха внимание, че и по четирите теми ГЕРБ се включиха в „тематични мнозинства“. И в четирите случая ГЕРБ подкрепят решението, за което по-скоро има мнозинство в Народното събрание. Макар и непризнат, но това е успех, който показва умението на партията да се възползва от сложната парламентарна конфигурация. От гледна точка на партийните взаимодействия има две партии (ДПС и БВ), които не отхвърлят идеята за управленска коалиция с ГЕРБ. Не е достатъчно за мнозинство, но определено сочи разширяване на периметъра на влияние на партията.

Евроатлантическата легитимация е предмет на целенасочени усилия. ГЕРБ употребиха медийните си ресурси, за да внушават всекидневно, че отговорността за коалиция лежи върху другите „евроатлантически партии“, ПП и „Демократична България“ (ДБ), които нямат друг избор, освен да сътрудничат с ГЕРБ, ако действително държат да запазят геополитическата ориентация на България. В тактически план ГЕРБ се опитаха допълнително да се освободят от отговорност като излъчат „контактна група“ за преговори за правителство. „Контактната група“ сама по себе си е абсурдно решение, защото не може да говори от името на никоя партия и не може да поема никакви ангажименти. Участниците в нея – бившият президент Росен Плевнелиев и бившият външен министър Соломон Паси – усилват впечатлението за несериозно отношение. Но и двамата имат ясно заявен „евроатлантически“ профил и не могат да бъдат оспорени по геополитическа линия. ГЕРБ, не на последно място, решиха

да демонстрират геополитическа лоялност в по-голяма степен от всички други. Те не само подкрепиха идеята за предоставяне на оръжие на Украйна, но и настояха украинският президент Володимир Зеленски да бъде поканен да говори пред българския парламент. Борисов избра да отправи част от най-важните си послания от Мюнхен, от конгреса на Християнсоциалния съюз, на който бе гост, за да акцентира още веднъж на външната подкрепа, с която се ползва. Всичко това са половинчати резултати, ако ПП и/или ДБ не бъдат привлечени към общо управление, но задават рамки на дебата, в който на ПП и ДБ ще се налага не само да атакуват, но и да се оправдават.

Деликатната тема с политическото бъдеще на Борисов е все така нерешена. Тя в най-голяма степен изкушава ГЕРБ за нови предсрочни избори, с надеждата, че водещото участие на Борисов тогава би спряло да предизвиква напрежение. Борисов би могъл да приеме експертно правителство, в което не само той, но и другите лидери стоят от страни, но много по-трудно би се съгласил на политическо правителство, в което останалите фигури от ГЕРБ не биха се подчинявали пряко на него. В крайна сметка става ясно, че безусловният авторитет на Борисов в страната е вече в миналото. Неговият контрол върху властта би могъл да се случи само институционално, чрез стабилно мнозинство, а не просто неформално и задкулисно, чрез влияние и натиск.

„Продължаваме промяната“ (ПП). Линията на партията изглежда изяснена практически незабавно след вота на 2 октомври. Тя почива на остро противопоставяне на ГЕРБ. Анализът на предизборната кампания вероятно е довел ПП до извода, че конфронтацията с ГЕРБ е предотвратила електоралния спад на бившите управляващи. Следователно, в техен интерес е да поддържат впечатлението, че основната ос на българската политика е ГЕРБ-ПП. Това означава или курс към нови предсрочни избори с цел връщане на първото място (заради неуспех на ГЕРБ да формират кабинет като първи), или яростна опозиция в този парламент (така че ГЕРБ скоро да се провалят като управляващи и отговорността изцяло да легне върху тях).

ПП усилено работят върху своя центристски образ, отворен към избиратели в целия политически спектър. Подходът им към десницата е основан на борбата с корупцията. Изборът на Вежди Рашидов, познат със съмнителните си изяви от края на ХХ век, подхрани темата на ПП за задкулисието и старите актьори, които трябва вече да бъдат отстранени. Фразата на бившия премиер и лидер на ПП Кирил Петков „времето на прехода се върна“ води в тази посока. По такъв начин всяка алтернативна изява на ДБ в подкрепа на ГЕРБ, дори най-скромната, би била компрометирана като затъване в корупцион-

ното минало. Подходът на ПП към левицата, на свой ред, е доминиран от очевидната амбиция за присвояване на терена на социалната политика. Повече от половината публични послания на ПП визират доходи, пенсии и помощи. Вече се появиха медийни коментари, че ПП е новата прогресивна „лява“ партия, заемаща мястото на БСП. Всъщност социалните акценти при ПП са далеч от цялостната визия на една съвременна левица, но безспорно правят впечатление. Все пак никога досега водеща партия, различна от БСП, не е издигала приоритетно социални теми. Ето защо ПП съзнателно подклаждат напрежението си с БСП – не само за да я изтласкат от електоралната ѝ ниша, но и за да я тласнат политически към разбирателство с ГЕРБ и така допълнително да я компрометират.

Движение за права и свободи (ДПС). Желанието за пряко участие в изпълнителната власт е заявено от ДПС още преди кампанията. Следизборната ситуация просто го потвърждава. Потвърждава и убеждението на партията, че това участие би могло да се случи само в съюз с ГЕРБ. Отделните политически ходове на ДПС – разпределението на парламентарните комисии, подкрепата за Вежди Рашидов, консултациите с „контактната група“, критиките към ПП – еднозначно водят в тази посока. Вероятно ДПС имат и непублични ресурси за въздействие върху ГЕРБ. Но все пак остава фактът, че партийната им стратегия поне засега зависи от намеренията и възможностите на друга партия.

„Възраждане“. Партията изцяло залага на радикалното популистко поведение. Тя се пази да формулира собствени големи цели, които биха могли да разединят разнородните ѝ настоящи и потенциални привърженици. Вместо това тя активно експлоатира дневния ред на служебния кабинет и другите партии, за да го разобличава като „антинационален“. Ето два примера. „Възраждане“ оспорва не просто законите по Плана за възстановяване и устойчивост, а самия План, и настоява да се договори нов, който да спре либерализацията на пазара. „Възраждане“ също така не просто отхвърля сроковете за приемане на еврото, а самото евро, и предлага национален референдум по темата. Партията решително се стреми към нови предсрочни избори, с надеждата, че продължаващата политическа и социална нестабилност ще разширят чувствително влиянието ѝ. За да не изглежда това обаче като деструктивен призив за „избори до дупка“, от партията го представят като геополитическо спасение. Според техните оценки в настоящия парламент коалиция би могла да се формира само като „евроатлантическа“. Евроатлантизмът, обаче, означава война, и тази коалиция би тласнала България към участие във войната в Украйна. Следователно запазването на мира предполага да няма правителство и да се върви към избори.

В сложните разделителни линии между седем партии в Народното събрание е трудно да се позиционираш като алтернатива на статуквото. „Възраждане“ опитват да постигнат този ефект чрез метода, популяризиран от предишни националистически партии. Това е методът на скандала. Пресконференцията, на която бяха изгонени журналисти, съвсем очаквано провокира бурни реакции и дори идеи за медиен бойкот на партията. Тъкмо такъв конфликт с журналистите би стимулирал негативния медиен фон, необходим за внушението „сами срещу всички“.

Българска социалистическа партия (БСП). Партията за пореден път след изборно поражение извежда на преден план тезата за своята „национална отговорност“, която предполага съставяне на редовно правителство. За екипа на председателката Корнелия Нинова това изглежда като печелено на политическо време. Състояният се седмица след вота от 2 октомври пленум на Националния съвет бе показателен за променящите се настроения сред партийния актив. Нинова положи сериозни усилия да внуши, че няма да допусне на никаква цена да ѝ се потърси отговорност. На предния ден новата ПГ на БСП избра Нинова за председател, за да предотвреди оставането ѝ начело на партията. На самия пленум не бяха допуснати някои опозиционни членове, с което също бе показано нежелание за каквито и да било отстъпки. Въпреки всичко, Нинова надделя със съвсем крехко мнозинство от кворума. Явно е, че оттук нататък тя няма да може да разчита безусловно на „своя“ Национален съвет. Решението конгресът да бъде свикан на 12 февруари е израз на политическа калкулация. Ако тогава има редовно правителство, Нинова ще се стреми да го подкрепи и да си издейства властови ресурси, с чиято помощ да удържи победа на конгреса. Ако редовно правителство не се състави, февруари вероятно ще е време за предизборна кампания и следователно смяна на председателя ще отпадне от дневния ред.

Политическото оцеляване на ръководството минава през активно насаждания образ на „жертва на враговете“. Сюжетът е разгърнат в няколко посоки. Първи в редицата на враговете е служебният кабинет, който се меси във вътрешните работи на партията и нарушава принципа на разделението на властите. Излиза, че всяка критика срещу политиката на ръководството, и то от страна на партийни членове, е погазване на Конституцията. Враг също така е прокуратурата заради нейна проверка, която Нинова представи като натиск срещу партията и отказа да ѝ се подчини, дори с цената на нарушение на закона. Враг също е машинното гласуване, което според сметките на БСП е уплашило 150000 партийни симпатизанти да гласуват за социалистите. Враг е и бившият партньор ПП, който беше силно подкрепян от БСП в хода на предизборната

кампания, но сега е яростно обвиняван, че е „откраднал“ платформата на партията.

Съществуват индикации, че в настоящата парламентарна конфигурация ръководството на БСП прави несмели опити за ориентация към ГЕРБ. Напрежението с ПП е акцентирано решително. Подкрепата на БСП за избора на Вежди Рашидов начело на Народното събрание има безспорно значение. Тази подкрепа бе пропагандно обрисувана като спасяване на „парламентарната демокрация“, а не като партийен вот. Но именно аргументът за „парламентарната демокрация“ може да се окаже сондаж за следващи стъпки. Най-последователната стратегическа линия на партийното ръководство е конфликтът с президента Радев. Начертана е дилемата „парламентарна демокрация или президентска република“. По такъв начин, първо, всяко действие в парламента, колкото и непопулярно или безпринципно да е, може да се обясни като защита на „парламентарната демокрация“, и второ, могат да се търсят съюзници за една „антипрезидентска“ коалиция.

В същото време ерозията на БСП се задълбочава. По всичко личи, екипът на Нинова ще се опита да я ограничи с реидеологизация, чрез лансиране на нова партийна програма, но не се вижда теоретичен капацитет, нито кредит на доверие, за да може подобна тактика да бъде ефективна. Не бива да се подценява фактическото дистанциране на най-голямата партийна организация, софийската, от националното ръководство. Важна роля добива и все по-активното включване в партийния живот на вече бившия президент на Партията на европейските социалисти Сергей Станишев. Следва да се отбележи и все по-големият национален авторитет на служебния министър на правосъдието Крум Зарков, който ясно се е заявил като алтернатива на настоящото ръководство, но трупа подкрепа не с критики, а с постигнатите резултати в изпълнителната власт.

„Демократична България“ (ДБ). Формацията от самото начало афишира по-голяма конструктивност от ПП. Една от версиите, която те директно и индиректно насърчават, полага ключа за бъдещо редовно правителство именно в ръцете на ДБ. От една страна, ДБ показва лоялност към ПП. На първия вот за председател на парламента ДБ подкрепи кандидата на ПП Никола Минчев. Подобно на ПП, ДБ от каза среща с „контактната група“ Плевнелиев-Паси. От друга страна, ДБ, за разлика от ПП, не е затворила напълно вратата с ГЕРБ, и нещо повече, постоянно декларира, че иска редовно правителство в този мандат и е готова да участва в него. ДБ отдава на „евроатлантическия“ императив в условията на криза и международно напрежение много по-голяма тежест, отколкото това прави ПП. Изявлението на лидерите на ДБ обаче са противоречиви и

по-скоро издават колебания, отколкото ясни намерения. Като че ли тяхната надежда е да се стигне до приемлива формула за управление, която да подкрепят, а не до преговори за коалиция. Цената на съгласие с ГЕРБ би била твърде висока. Но натискът на ГЕРБ над тях, опиращ се на „евроатлантическата“ им отговорност, е твърде притеснителен.

„Български възход“ (БВ). Партията на бившия премиер Стефан Янев продължава да излъчва максималната възможна кооперативност. БВ не отхвърлят априори никоя коалиция, не изразяват скептицизъм към никоя друга партия, не отказват никоя среща. Нещо повече, те активно подкрепят сценария, според който шансът за правителство в този парламент би могъл да се реализира само ако те получат третия мандат за съставяне на кабинет. Ролята на политически посредник има не само

плюсове, но и минуси. БВ редовно са набеждавани като „президентски проект“ или „патерица на олигархията“. Вярно е, че БВ единствена от всички в парламента полага усилия да говори за идеология и да набляга на „националния консерватизъм“ като свое кредо. Това обаче изглежда като стремеж да се спаси все по-неубедителният политически образ. Лидерът Стефан Янев доби политическа популярност като премиер, който слага край на „модела ГЕРБ“ в управлението на страната – а сега същият Янев подкрепя кандидата на ГЕРБ за председател на Народното събрание Росен Желязков. Партията на Янев възникна, за да легитимира неговата умерена политическа позиция спрямо войната в Украйна – а сега същата партия се обявява за предоставяне на оръжие за Украйна. Тези завой в политическото поведение умножават съмненията, че става дума за дългосрочен проект със своя идентичност.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Развитието на събитията, свързани с войната в Украйна, се следи внимателно от българския политически елит, и се използва за вътрешнополитически цели. За втори път през 2022 г. въпросът за предоставяне на оръжие на Украйна ще влезе в дневния ред на Народното събрание. Сега, за разлика от май, вероятно този въпрос ще бъде разрешен положително. Ако обаче не се сформира редовен кабинет, който да продължи и задълбочи възприетата линия, едно подобно разрешение би било наистина символично. При предсрочни избори това би означавало решението да се изпълнява от служебен кабинет, който и без това е настроен отрицателно, а и вече е заявил, че оръжие фактически няма. Но и един редовен кабинет трудно би могъл да постигне разбирателство за много по-съществена подкрепа.

Евროзоната се очертава като далеч по-голяма ябълка на раздора. Там има потенциал за политическа и социална конфронтация, за манипулации и фалшиви новини. Нещо повече, приемането на евро то лесно би могло да послужи като повод за раздухване на евроскептицизъм. Антиевропейски настроения могат да бъдат подклаждани от различни партии, не само от „Възраждане“, но дори и от БСП, под благовидния предлог, че не става дума за ЕС, а само за неговата валута. Въпросът за Шенген също съдържа антиевропейски заряд. Изходната позиция е различна, но крайният резултат може да съвпадне. В случая с еврозоната членството може манипулативно да се пропагандира като външен натиск, чужд на българския интерес. В случая с Шенген отказът от членство може да се представи като пренебрежение към българския интерес. Представата за суверенитет, въплътен в българския лев, и образът на високомерно затръшната шенгенска врата рискуват да обърнат много погледи на Изток, и то в момент, когато Европа повече отвсякога трябва да укрепва единството си. Това би било геополитическо късогледство на европейските лидери, което мъчно може да се компенсира с уважението им към предизборните маневри на партиите в Нидерландия.

Следизборната ситуация в България свидетелства за тежка политическа фрагментация. В известен

смисъл нещата изглеждат по-тревожно от 2021 г., защото вече липсват обособени блокове на „статуквото“ и „промяната“. Напротив, най-близката асоциация е с Хобсовата война на всеки срещу всеки. „Фалстартът“ на новия парламент, който в течение на три дни не можа дори да се конституира, е показателен. Сценарият с нови предсрочни избори е напълно реалистичен, без да е предопределен. Голяма част от партиите изглеждат сякаш биха се съгласили лесно с нови избори ако могат да избегнат публичната отговорност за това. Стремехът да се избяга от отговорност впрочем насърчава всички институционални импровизации. За отбелязване е, че въпреки сериозните електорални поражения, които някои партии претърпяха на 2 октомври, никъде и в нито една този път не се стигна до оставки на ръководствата (пък макар и формално подадени, за да бъдат отхвърлени). Логично е, щом партийната власт остава гарантирана, да растат изкушенията за по-безотговорна игра.

Най-големите очаквания за съставяне на правителство са концентрирани в ГЕРБ. Партията прави каквото може за да пренасочи очакванията, но няма как да успее напълно. Ето защо, ако се стигне до кабинет, най-вероятната опция продължава да бъде някаква форма на експертно правителство, доминирано от ГЕРБ. Във визитката на този кабинет биха могли да влязат и „евроатлантизмът“, и „националното спасение“, а защо не и „защитата на парламентаризма“. По-сложен е въпросът с евентуалните участници в такъв кабинет. Съществуват доста варианти. Най-изгоден за партиите вероятно би бил „кабинет на свръхмнозинството“, в който присъстват всички без „Възраждане“ и в който всеки оправдава своите компромиси с компромисите на всички останали. Конструкцията обаче би била прекалено тромава, за да издържи дълго. „Кабинет на малцинството“ би подчертал отговорността на ГЕРБ, но би изисквал непостижими умения за плуване в морето на „тематичните мнозинства“, за да се оцелее. Слуховете за извънпартиен натиск за правителство също трябва да се вземат под внимание. В едната им разновидност се говори за натиск от чужбина, който предполага включване на ПП или ДБ в правителството. В друга-

та разновидност фокусът е върху натиск от страна на едрия капитал, който вероятно предполага участие на ДПС и БВ. Отново обаче липсва ясна политическа посока, защото българските партии вече са доказали уменията си да поставят и международните партньори, и едрия капитал пред свършен факт.

Прогноза за едно ново правителство в такъв смисъл не можем да изработим. На този етап може само да се твърди, че предпоставките за каквато и да било формула за ново правителство все още не са налице. Би могло да се пресметне, че с политическото темпо, наложено от президента, едни нови избори при евентуална невъзможност за редовен кабинет биха се състояли не в края на зимата, а в началото на пролетта.

Значението на президента в политическата криза приема все по-голяма тежест. Перманентният пар-

ламентарен блокаж все повече ще изтласква тази институция напред. Нека обаче не забравяме, че за разлика от по-рано, президентът почти не се ползва с партийна подкрепа. Напротив, изолацията му от партиите може в един момент да се окаже негативен фактор за политическите му перспективи.

Политическият дневен ред е ангажиран с теми като правителствени преговори, членство в еврозоната и президентска република. Почти не се забелязва, че социалните и икономическите въпроси остават в сянка, освен донякъде в лозунгите на бившите управляващи от ПП. Адекватна стратегия за развитие на страната при силно изразени кризисни тенденции практически не се дебатира. Кризата в Социалистическата партия се превръща в проблем не само на нея и нейните привърженици, но изобщо на българския социален и икономически модел.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 22, брой 9
3 – 31 октомври

Новият български парламент започна работа без реален диалог между партиите за приоритетите на едно редовно правителство.

Разделителната линия между „статукво“ и „промяна“ вече не структурира политическия процес.

Дебатът за членството в еврозоната и Шенген крие опасност от евроскептична вълна.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de